

STADSHOLMEN

JUSTITIA 27

BLOCKMAKARENS HUS

Stigbergsgatan 21

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturreserveratet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1 GATHUS
- 2 GÅRDHUS
- 3 UTHUSLÄNGA

BAKOM BARNEN SES DET SAMMANBYGGDA BOSTADSHUSET PÅ TOMTEN JUSTITIA 27. PORTEN TILL GÅRDEN LIGGER TILL VÄNSTER OM HUSET. OKÄND FOTOGRAF OCH ÅR, STOCKHOLMS STADSMUSEUM.

Justitia 27 är sedan 1982 en museifastighet som till skillnad från de flesta av Södermalms små trähus inte har renoverats till modern standard. De två sammanbyggda små trähusen visar hur bostadsförhållandena såg ut för de fattiga i Stockholm, vilket inte skiljde sig så mycket från 1700-talet fram till tidigt 1900-tal.

Flera av ägarna har varit knutna till varvsindustrin och sjöfarten vilket var typiskt för området. Inför iordningställandet av museet gjordes intervjuer med Emilia Gustavsson som bodde i fastigheten under en stor del av 1900-talet. Hennes berättelse har satt sin prägel på inredningen som har återskapats från tiden omkring 1920.

Justitia 27 är blåvärderad enligt Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

På Stigberget stod under 1500-talet och 1600-talet en permanent galge. Att den placerades där visar på områdets avlägsna läge och låga status. Den nuvarande Fjällgatan kallades Galgbergsgatan och kvartersnamnet Justitia har anknytning till avrättningsplatsen som med ett annat namn kallades "justitieplatsen". Under 1600-talet var Stigberget mestadels bebyggt med små trähus. Närheten till vattnet gjorde att många av de boende var verksamma inom sjöfarten eller arbetade vid något av skeppsvarven. En brand

GATHUSET VÄNDER KORTSIDAN MOT STIGBERGSGATAN. HITOM HUSGAVELN LEDER EN PORT MED DÖRR AV LIGGANDE PLANKOR IN TILL GÅRDEN.
FOTO: G. FREDRIKSSON, STOCKHOLMS STADSMUSEUM.

ödelade större delen av bebyggelsen i Katarina församling 1723. Efter branden uppfördes timmerhus på nytt. I och med myndigheternas förbud mot trähusbyggande senare under 1700-talet uppfördes fler och fler stenhus i området. De flesta av de bevarade bostadshusen av trä kan därför dateras till det tidiga 1700-talet.

Då Stadsgården sprängdes fram under 1800-talets senare del försvann flera hus vid Fjällgatans norra sida och sammanhanget mellan bebyggelsen på berget och hamnen förlorades. År 1907 byggdes Stadsgårdshissen för hamnarbetarna och ungefär samtidigt sprängdes för Katarinavägen och Renstiernas gata, vilket medförde att den nuvarande Stigbergsgatan bröts och delades i två. På Stigberget uppfördes två större institutioner under 1900-talets första årtionden; Schartaus handelsinstitut 1913 – 1915 och den före detta Navigationsskolan 1907, nu Ersta – Schöndals högskola. Under andra hälften av 1900-talet uppfördes Norska kyrkan intill.

Stigberget har idag en unik gatubild med välbevarad trä- och stenhusbebyggelse från 1700- och 1800-talen.

Redan 1913 motionerade Anna Lindhagen, ledamot av stadsfullmäktige, om att området skulle bli ett kulturresevat och räddas åt eftervärlden. Beslutet kom dock att dröja till 1956. De grönskande trädgårdarna på sluttningarna är också en viktig del av miljön.

HISTORIK

Före och efter branden 1723

Redan 1674 fanns två tomter vid den nuvarande Stigbergsgatan, ungefär i området där Justitia 27 och dess grannfastigheter ligger. Tillsammans med husen längs Fjällgatans södra sida tillhörde de kvarteret Galgeberget. Den östra tomten ägdes av stadstimmermannen Simmon Eskilson, den västra av Israel Gabrielson. Efter branden 1723, då bebyggelsen i kvarteret brann ner, mättes nya tomter upp. Den nuvarande tomten Justitia 27 kom att tillhöra skeppstimmermannen Johan Hansson. Tomten sträckte sig då längre ner mot Fjällgatan än idag. Hansson och hans hustru Johanna Johansdotter uppförde en stuga med bräddtak vid gatan där de år 1730 bodde med en

I KÖKET FINNS EN MURAD SPIS SOM HAR KOMPLETTERATS MED EN JÄRNSPIS FRÅN HUSQVARNA. TILL VÄNSTER FINNS ETT STORT SKAFFERI. VÄGGARNA HAR PANEL AV STÅENDE BRÄDOR. FOTO: G. FREDRIKSSON, STOCKHOLMS STADSMUSEUMS ARKIV.

son samt en blind och fattig gubbe och hans fru. På 1740-talet såldes fastigheten till packhuskarlen Erik Westerwijck. Från hans tid finns utförligare uppgifter om bebyggelsen på tomten. Den del av dagens hus som ligger närmast gatan beskrevs som ett trähus med bjälkkällare som innehöll ett rum mot gatan med kakelugn och ett kök med köksspis. Taken var panelade och golven av trä. Huset hade en vind under tak av torv och näver. Det fanns också en fristående bagarstuga med bakugn och förstuga vilken nu utgör den norra delen av de två sammanbyggda husen. Dessutom fanns på tomten ytterligare en träbyggnad med tre rum samt några vedbodar och ett redskapsskjul. Förutom Erik, hans fru och två barn bodde där en änka, en sjöman och hans fru, samt ytterligare en familj som bestod av man, fru, barn och svärmor.

1800-talet

Kofferdiskeppare Cornelius Nannings och hans fru Christina Elisabeth ägde fastigheten från år 1803. Nu hade bebyggelsen fått det utseende den har idag.

Mot gatan fanns plank med en ingångsport. Det timrade gathuset på stenfot hade tre bjälkkällare och en förstuga i den nedre våningen. Via en trärappa nåddes ett kök och ett stort rum med bjälktak och kakelugn i våningen ovanför. Förstugan och köket låg inom den tillbyggda del som sedan dess binder samman de tidigare fristående gathuset och bagarstugan. Bagarstugan hade byggts om till bostadshus och innehöll ett rum med bjälktak, kakelugn och spisel samt ett vindsrum med paneltak och kakelugn. Taken på båda husdelarna var av tegel. Till vänster om porten fanns flera vedbodar. Enligt 1810 års mantalslängd hade Christina Elisabeth blivit änka. Hos henne bodde en sjöman med fru och barn, en skomakargesäll med fru och två fostersöner samt en sjömansänka med en dotter. Från och med år 1825 har tomten haft den storlek den har idag. Enligt mantalslängden 1830 bodde ägaren, sjötullsvaktmästaren Gustav Lindmark, inte själv i huset. I stället bodde där tre familjer där männen var sjömän samt två ensamstående bomullsväverskor, sammanlagt 12 personer.

I DET HÄR RUMMET ÄR 1700-TALET'S BREDA GOLVPLANKOR BEVARADE. VÄGGARNA ÄR TAPETSERADE OCH I TAKET ÄR BJÄLKARNA SYNLIKA.
FOTO: G. FREDRIKSSON, STOCKHOLMS STADSMUSEUM.

1900-talet

Från och med år 1902 ägdes fastigheten av Gustav Andersson, blockmakare i kungliga flottan. Förutom Gustav, frun Anna Katarina och deras tre barn bodde där en eldaränka och två manliga, arbetslösa hantverkare. När Stockholms stad tog över fastigheten 1921 var Gustav änklings. Han bodde kvar tillsammans med en son och en inneboende typograf. Som hyresgäst fanns änkefru Emilia Lucia Gustavsson med fem barn i ett rum och kök. Det är från denna tid interiörerna har återskapats. Under 1940-talet skedde vissa ombyggnader, bland annat byggdes trappan vid entrén om. Emilia intervjuades om sitt liv 1971 då hon fortfarande (med avbrott åren 1923 – 1950) bodde kvar som enda hyresgäst. Fastigheten var då i dåligt skick, gårdshuset var obeboelig och golvet lutade. Emilia använde bara rummet mot gatan som värmdes med en kakelugn. Rinnande vatten saknades men el hade dragits in 1941.

Upprustning och renovering

År 1980 påbörjades en renovering och rekonstruktion

av fastighetens utseende omkring 1920. Bland annat återställdes trapphusets utseende till hur det hade varit före 1940 och den uthuslänga som funnits på gården återuppfördes. En kakelugn som på 1950-talet hade tagits in till stadsmuseets samlingar deponerades åter i fastigheten och två andra kakelugnar renoverades. Museilokalen öppnade för allmänheten 1982. Stadsholmen övertog fastigheten 2002.

BYGGNADSBESKRIVNING

Gården

Tomten är kringgårdad av rött plank. Från Stigbergsgatan leder en port med en pardörr av liggande, profilerade täckbrädor och bandgångjärn på baksidan. En trätrappa leder ner till en smal, grusad gård. Till vänster på gården ligger en uthuslänga, till höger bostadshuset.

Exteriör bostadshuset

Bostadshuset består av två sammanbyggda timmerhus klädda med profilerad locklistpanel. På grund av tomtens lutning ligger gårdshusdelen betydligt

EN GRÖNGLASERAD KAKELUGN FRÅN SENT 1600-TAL HAR NÅGON GÅNG FLYTTATS TILL DET ENKLA HUSET VID STIGBERGSGATAN. SPISEN STÅR PÅ EN GNISTHÅLL AV KALKSTEN. FOTO: G. FREDRIKSSON, STOCKHOLMS STADSMUSEUM.

lägre än gathusdelen. Båda taken är klädda med tegel. Fönstren har släta omfattningar, utåtgående, enkla bågar och 1800-talsbeslag. Entrén har slät omfattning och ett dörrblad med fyra utanpåliggande fyllningar. Gathusdelen med gavel mot Stigbergsgatan står på en stenkällare. Ovanför källaren är timmerhusets knutar försedda med knutlådor. Fönstren, som vetter mot gata och gård, har fönsterluckor med insidor av liggande, profilerade täckbrädor. På utsidorna finns smidda beslag och bandgångjärn av 1700-talstyp. Den mindre, norra husdelen har brutet tak och fönster mot norr och mot gården.

Interiör bostadshuset

Källaren har jordgolv och bjälktak. Den är avdelad i två delar med en plankvägg. Bostadsrummen i de båda sammanbyggda trähusen har plankgolv och antingen paneltak eller bjälktak. Dörrbladen är från 1700-talet och 1800-talet. Ett av de äldre dörrbladen har fyra utanpåliggande fyllningar och gångjärnsbe-

slag från omkring 1700. Dörr- och fönsterfodren är av varierande ålder där det äldsta är ett slätt barockdörrfoder. Det finns två spisar med murade kåpor och senare insatta järnspisar. Den grönglaserade kakelugnen från sent 1600-tal bör ursprungligen ha stått i en högre ståndsmiljö men har någon gång flyttats till det enkla huset vid Stigbergsgatan. Det finns också en grön, rund kakelugn från 1700-talet och en vit, rund kakelugn från 1800-talet. Trätrappan från entrén rekonstruerades 1980 till det utseende den hade på 1920-talet. Väggarna i rummen utgörs av stående brädpanel.

Uthuslängan

Uthuslängan sträcker sig längs hela tomtens västra sida. Den består av två sammanbyggda längor av resvirke med något olika bredd. Den smalare delen innehåller tre dass, den bredare flera förråd. Längan rekonstruerades 1980 till det utseende den dåvarande längan hade omkring 1920.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.